– самостійне виявлення слідчим, прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (під час іншого досудового розслідування, через засоби масової інформації, матеріали оперативних підрозділів, виконавчої служби, контролюючих органів тощо).

Список використаних джерел

1. Столітній А. В. Підстави початку досудового розслідування / Столітній А. В. // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 4. – С. 187–197.

Горб Юлія Вікторівна, аспірант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІНІЦІЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ЯК ОДНА З ФОРМ УЧАСТІ СТОРОНИ ЗАХИСТУ В ДОКАЗУВАННІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Згідно з приписами ст. 22 КПК України, здійснення кримінального провадження на основі змагальності передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством. Комплексний аналіз норм КПК України та відповідної правозастосовної практики вказує на те, що найбільш рельєфно проблема забезпечення змагальності під час здійснення кримінального процесуального доказування проявляється саме у досудовому провадженні.

Конкретний перелік правових засобів (можливостей), реалізація яких стороною захисту забезпечує її включеність у процес доказування по кримінальному провадженню, передбачений ч. 3 ст. 93 КПК України. Порівнявши їх із аналогічними засобами, доступними для обвинувачення (ч. 2 ст. 93 КПК України), наважко помітити, що єдиною і в той же час принциповою відмінністю між доказовими можливостями сторін кримінального провадження є відсутність у захисту можливості самостійного проведення слідчих

(розшукових) чи інших процесуальних дій, в той час як для слідчого та прокурора вказані дії виступають у якості основного і, безсумнівно, найбільш ефективного правового інструментарію формування доказової бази.

У зв'язку із сказаним вище, постає питання щодо того, яким саме чином має забезпечуватись баланс правових можливостей сторін у формуванні доказової бази конкретного кримінального провадження, зважаючи на передбачену чинним кримінальним процесуальним законодавством України абсолютну монополію сторони обвинувачення в особі слідчого та прокурора на проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Найбільш простим і очевидним варіантом вирішення вказаного питання виглядає урівнювання сторін обвинувачення і захисту у доступних їм засобах (способах) здійснення доказування. Це, в свою чергу, означало б наділення сторони захисту правом самостійного проведення процесуальних дій, спрямованих на збирання доказів у кримінальному провадженні.

В той же час, при всій привабливості ідеї щодо надання стороні захисту права самостійного проведення процесуальних дій слід визнати, що її практичне втілення в Україні є можливим лише за умови докорінної перебудови чинної системи кримінального провадження на манер англо-американської моделі здійснення судочинства. Доцільність же такого кардинального кроку на сьогоднішній день знаходиться під дуже великим питанням. Будь-яка спроба механічно імплементувати у вітчизняний кримінальний процес змішаного типу елементи класичного змагального судочинства, притаманного сім'ї загального права, матиме відверто штучний і нежиттєздатний характер. В даному контексті правими є ті автори, які вважають, що конструкція «приватних слідчих дій» вступає у явне протиріччя з усталеними основами доказування у вітчизняному кримінальному провадженні, а впровадження положень змагальності «західного зразка» в непристосовану для цього систему вітчизняного кримінального процесу здатне зруйнувати сформований і певною мірою апробований порядок досудового розслідування [1, с. 355]. Відтак, подібні пропозиції є передчасними та не відповідають сутності вітчизняної моделі кримінального процесу [2, с. 92]

Загалом, не заперечуючи проти ідеї розширення доказових можливостей сторони захисту та забезпечення належної процесуальної регламентації порядку їх реалізації, все ж варто визнати об'єктивну неможливість в умовах сформованої вітчизняної системи кримінального процесуального доказування наділення вказаної сторони правом самостійного проведення повного комплексу процесуальних дій, спрямованих на формування доказів у кримінальному провадженні. У силу дії засади змагальності, виникає необхідність запровадження певних компенсаторних механізмів, здатних забезпечити якщо не повну тотожність, то хоча б співмірність потенціалів протилежних сторін у відстоюванні своєї позиції засобами доказування, оскільки, за вірним визначенням О. Г. Яновської, жодна із сторін у відстоюванні своєї позиції у кримінальному провадженні не повинна мати істотних переваг у порівнянні із іншою стороною [3, с. 124]. Важливою складовою цих механізмів є інститут ініціювання проведення процесуальних дій.

У семантичному плані слово «ініціювати» означає збуджувати, викликати що-небудь, будучи початковим поштовхом, імпульсом [4, с. 504]. У контексті ч. 3 ст. 93 КПК України термін «ініціювання» позначає регламентовану кримінальним процесуальним законом процедуру офіційного звернення сторони захисту до суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, уповноважених вирішувати питання щодо проведення процесуальних дій та забезпечувати їх реалізацію.

Тут варто звернути увагу на один досить суттєвий момент. У ч. 3 ст. 93 КПК України ініціювання проведення процесуальних дій визначається як спосіб збирання доказів стороною захисту. Як видається, такий підхід законодавця є не зовсім коректним. В юридичній літературі небезпідставно висловлюється сумнів щодо можливості розглядати вказане ініціювання як спосіб збирання доказів стороною захисту, оскільки в кінцевому рахунку ініційована процесуальна дія проводиться слідчим або прокурором, а тому останні і виступають суб'єктами отримання відповідних доказів [5, с. 244–245; 6, с. 136]. Крім того, як слушно зазначає В.В. Вапнярчук, проведення процесуальної дії та ініціювання проведення процесуальної дії – це різні речі [7, с. 88]. Докази формуються не в результаті ініціювання, а в результаті

проведення відповідної процесуальної дії, а тому суб'єктом отримання доказів буде особа, яка таку дію проводить [3, с. 92].

Погоджуючись із наведеними твердженнями, зауважимо, що найбільш коректно ініціювання проведення процесуальних дій слід розглядати не як засіб збирання стороною захисту доказів, а як форму участі останньої у доказуванні під час здійснення кримінального провадження.

Таким чином, ініціювання проведення процесуальних дій може бути представлене як форма участі сторони захисту у кримінальному процесуальному доказуванні шляхом звернення до уповноважених суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності із офіційним проханням щодо вирішення питання про проведення однієї або декількох слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання фактичних даних, необхідних для встановлення наявності або відсутності фактів і обставин, які можуть мати значення для виправдання підозрюваного (обвинуваченого), зменшення обсягу та/або характеру підозри (обвинувачення), пом'якшення відповідальності, вирішення інших завдань захисту як стратегічного, так і тактичного характеру.

Список використаних джерел

1. Юсупов В. В. Захисник як суб'єкт кримінально-процесуального доказування / В. В. Юсупов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1. – С. 351–357.

2. Крицька І. О. Окремі аспекти реалізації засади змагальності під час формування речових доказів у кримінальному провадженні / І. О. Крицька // Форум права. – 2016. – № 5. – С. 89–95.

3. Яновська О. Г. Правова позиція захисту в кримінальному провадженні: шляхи відстоювання у процесі доказування / О. Г. Яновська // Право України. – 2014. – № 10. – С. 124–132.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за ред. С. В. Ківалова, С. М. Міщенка, В. Ю. Захарченка. – Харків : Одіссей, 2013. – 1104 с.

6. Мирошниченко Т. М. Щодо питання реалізації нормативного змісту засади забезпечення обвинуваченому права на захист у ході збирання доказів / Т. М. Мирошниченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 3. – Т. 3. – С. 132–137. – Серія «Право».

7. Вапнярчук В. В. Витребування та отримання, проведення інших процесуальних дій як способи збирання доказів у кримінальному провадженні / В. В. Вапнярчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3. – Т. 3. – С. 85–89. – Серія «Юридичні науки».

Гуледза Василина Михайлівна,
ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЕЧІ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ

Одним з найбільш небезпечних злочинів проти правосуддя є втеча з місць позбавлення волі або з-під варти, оскільки саме цей злочин безпосередньо посягає на правосуддя як галузь державної діяльності, дискредитує усю судову та правоохоронну систему, а також призводить до цілого ряду негативних наслідків матеріального, організаційного та соціального характеру. Зокрема, задля розшуку осіб, які вчинили цей злочин, необхідно залучати значну кількість сил та засобів, витрачати великі суми грошових коштів із державного бюджету.

Суспільна небезпека втечі з позбавлення волі або з-під варти обумовлюється також тим, що вона вчиняється особою з метою уникнення кримінальної відповідальності, внаслідок чого порушується принцип невідворотності покарання за вчинений злочин;факт втечі негативно впливає на інших засуджених, а також на злочинців, які перебувають на волі,породжуючи в перших надію на ухилення від відбування покарання, а у других – почуття безкарності за вчинені злочини; суспільна небезпека втеч зростає й через те, що засуджені (ув'язнені), які вчинили втечу, перебувають на нелегальному становищі, добувають кошти для існування злочинним шляхом, у низці випадків утягують у злочинну діяльність інших осіб, передусім з числа молоді. Найбільшу небезпеку становлять втечі, поєднані з нападом засуджених на особовий склад варти з метою усунення перешкод для здійснення задуму й заволодіння зброєю,яку вони використовують для здійснення збройного опору при